

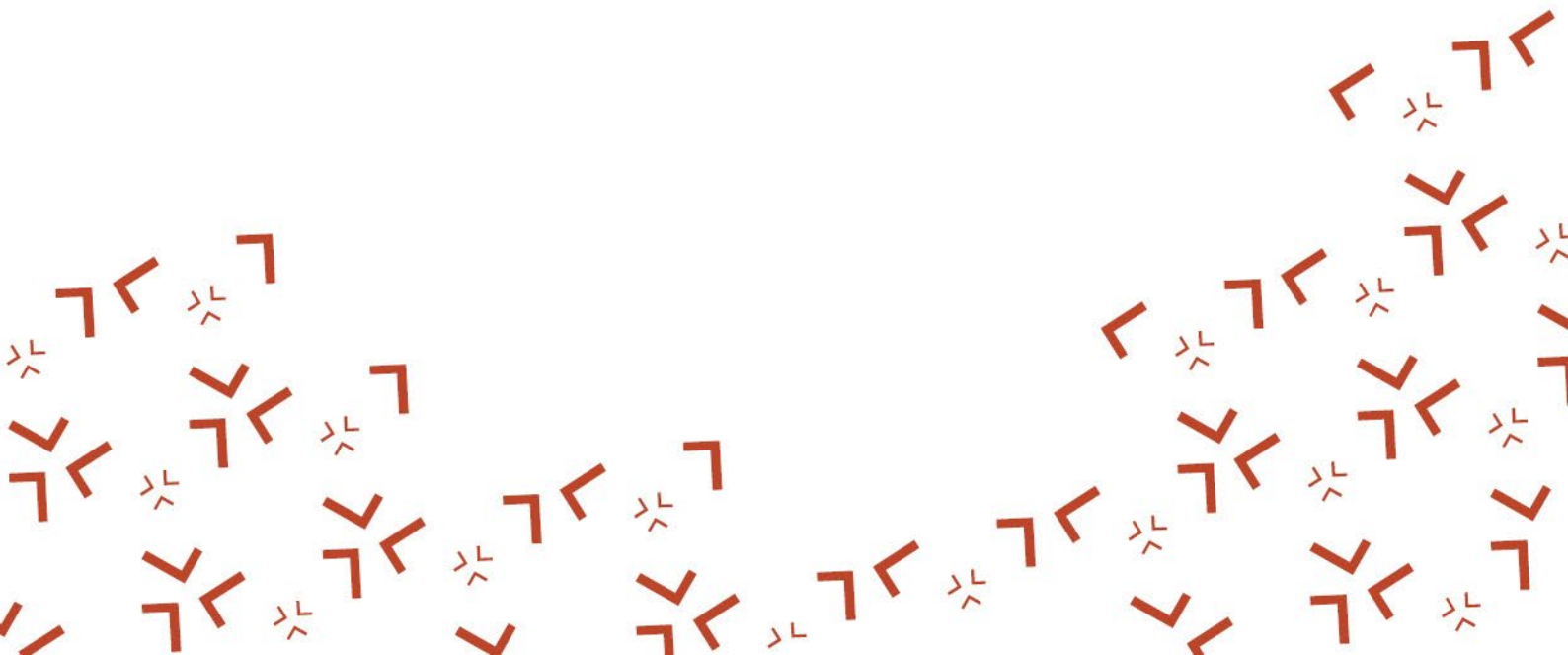
Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Hartikainen, E. & Partanen, R. 2022. MOOC tulee - oletko valmis? Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (1).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=dbe8e4a7-cea2-4480-859a-aad69a8981fd>



MOOC tulee - oletko valmis?

Elisa Hartikainen, TaM, asiantuntija, Lapin ammattikorkeakoulu

Riikka Partanen, FM, lehtori, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: MOOC-verkkokurssit, verkko-opetus



Johdanto

Viime vuosien aikana media (ks. esim. Kiseleff 2014; Ahonen 2015; Rautio 2019) on uutisoinut ilmaisten MOOC-verkkokurssien haastavan suomalaisen koulutusjärjestelmän avaamalla uusia reittejä yliopisto-opintoihin. MOOC-ilmiön ajankohtaisuutta kuvaa se, että Suomi lahjoitti EU-puheenjohtajakautensa päätteeksi eurooppalaisille *Tekoälyn perusteet* -MOOC-kursin tavoitteenaan, että noin viisi miljoonaa EU-kansalaista suorittaisi sen tulevaisuuden työelämätaitojen kehittämiseksi (ks. STT 2019). MOOCien kasvavasta suosiosta kertoo myös Lapin yliopiston keväällä 2021 lanseeraama *Johdatus palvelumuotoiluun* -MOOC-kurssi, joka keräsi alle viikossa yli tuhat rekisteröitynyttä opiskelijaa (ks. LaY 2021).

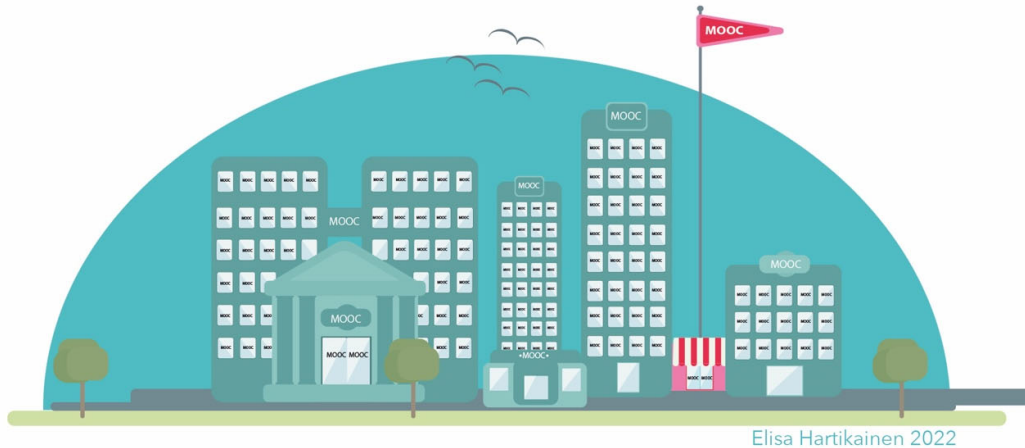
MOOC on kirjainlyhenne, joka tulee sanoista Massive Open Online Course, eli kyseessä on ilmainen ja kaikille avoin verkkopohjainen opintojakso, joka tavoittelee suuria oppijamassoja. MOOCit voidaan jakaa yleisesti kahteen tyyppiin: xMOOCiin ja cMOOCiin. xMOOC rakentuu itsenäisesti kuunneltavien luentojen ja automatisoitujen oppimistehtävien varaan. cMOOCissa oppijoiden odotetaan edellisten lisäksi luovan opiskeluyhteisöjä, keskustelevan keskenään ja antavan toisilleen palautetta. (Hiidenmaa 2013.) MOOC-opintojaksojen erityispiirteenä on, että ne ovat usein avoimia kaikille eivätkä vaadi esimerkiksi korkeakoulun käyttäjätunnuksia. Oppija saa opintojakson suoritettuaan sertifikaatin, jonka perusteella hän voi hakea halutessaan omasta korkeakoulustaan opintopisteitä.

Tässä artikkelissa viitataan xMOOC-tyyppiseen opintojaksoon, josta voidaan käyttää myös termiä *stand alone* tai itsenäinen MOOC. Artikkelissa avaamme MOOCin rakentamiseen liittyviä teemoja kolmiosaisen MOOC-polun kautta. Polun ensimmäisessä osassa käsittelemme löydettävyyttä ja erottautumista, eli sitä, miten yksittäinen MOOC-opintojakso erottuu valtavasta MOOC-massasta. Toisessa osassa palastelemme itse opintojakson rakentamista ja siihen liittyviä valintoja. MOOC-polun kolmannessa vaiheessa pohdimme, miten oppijaa on mahdollista aktivoida opintojakson päättymisen jälkeen. Lopuksi kannustamme korkeakoulukonsernin työntekijöitä luomaan oman MOOC-polkunsaa. Artikkelissa käsitellään myös tekijänoikeuksiin liittyviä teemoja.



MOOC-polun ensimmäinen osa: Löydettävyys

MOOCeja tarjotaan sekä Suomessa että maailmalla erilaisten kurssiportaalien kautta, kuten Coursera, edX ja Udacity, joiden kautta pääsee käsiksi satojen yliopistojen MOOCeihin. Suomessa MOOCeja löytää tällä hetkellä koulutusorganisaatioiden omien sivujen sekä esimerkiksi DigiCampuksen ja CampusOnlinen kautta, jotka tarjoavat mahdollisuuden koulutusorganisaation näkyvyyteen ja erottautumiseen. Ensimmäinen merkittävä osa MOOC-polulla on hetki, kun jokin MOOC herättää oppijassa erityistä huomiota. MOOCeja tarjoavilla alustoilla esimerkiksi MOOCin nimi voi olla tärkeä tekijä ajatellen sitä, päätyykö oppija klikkaamaan kyseistä opintojaksoa ja tutustumaan MOOCin näyteikkunaan eli sisältöön tarkemmin. Tässä vaiheessa käyttäjälle muodostuu opintojaksosta ensivaikutelma ja hän tekee päätöksen siitä, puhutteleeko MOOCin sisältö ja tyyli juuri häntä. MOOC-näyteikkunan on oltava erityinen ja viimeistelty, jotta oppija päättää aloittaa opintojaksolla opiskelemisen.



MOOC-polun toinen osa: Digipedagogiset valinnat ja sitouttaminen

MOOC-polun toinen vaihe on opintojakson sisällön rakentaminen. Koska MOOC on yksi oppimisen mahdollistaja muiden joukossa, MOOCin suunnittelijan tehtävänä on ensin harkita, minkälaisiin sisältöalueisiin itsenäisesti opiskeltava MOOC voisi sopia. MOOCin voi luoda täysin itsenäiseksi opintojaksoksi, mutta se voidaan mitoittaa myös niin, että se toimii jonkin laajemman opintojaksokokonaisuuden osana tai osasuorituksena. Esimerkiksi MOOC voi tarjota laajuudellaan 2 opintopistettä ja samalla toimia osana 5 opintopisteen opintojaksoa luoden teoriapohjan. Tällöin voidaan hyödyntää [Flipped Classroom](#) eli käänteisen opetuksen opintojaksokokonaisuutta, jossa vuorottelevat MOOC-osioiden itsenäinen suorittaminen ja kasvokkain tapahtuva aihetta syventävien keskustelujen ja harjoitteiden tekeminen. Opettajalle ratkaisu voi olla ihanteellinen, sillä varsinaista kontaktiopetusta voidaan käyttää aiheeseen syvennymiseen ja toisaalta oppimisen varmistamiseen perusteiden opettamisen sijaan.

Korkeakoulutasoisten opintojaksojen tavoitteena ja haasteena on saada oppija kehittämään omaa ajatteluaan ja refleктоimaan uutta asiaa aiemmin opittuun ja koettuun. MOOC-opintojaksolla refleктоiminen, vuorovaikutus sekä luottamuksen rakentaminen eivät ole itsestäänselvyksiä, kun opintojakson kehittäjä ja toiset oppijat eivät ole missään vaiheessa fyysisesti samassa tilassa ja oppimisprosessi on asynkroninen verrattuna MOOCin rakentamisajankohtaan. Stand alone MOOCiin on mahdollista rakentaa vuorovaikutusmahdollisuuksia MOOCin ulkopuolisten toimintaympäristöjen avulla, kuten Padlet tai Mentimeter, joissa oppijat voivat jakaa,

reflektoida ja kommentoida ajatuksiaan toisten kanssa. Tällöin lähestytään jo cMOOC-tyyppistä vuorovaikutusrajapintaa.

Suunnittelu- ja rakennusvaihe on MOOCin teossa haastavin ja eniten työaikaresurssia vaativa vaihe. Se sisältää monia oppijan opintojaksoon sitoutumiseen ja loppuun saattamiseen vaikuttavia tekijöitä. Opintojakson suunnittelija joutuu tekemään lukuisia valintoja mielekkään ja pedagogisesti järkevän kokonaisuuden luomiseksi. Näistä valinnoista monet vaikuttavat suoraan opintojakson rakentamisen kestoon sekä resursseihin, mutta myös oppijan käyttökokemukseen ja oppimisprosessiin. MOOCin käsikirjoitusta laadittaessa tarkastellaan muun muassa, miten opittava asia pilkotaan pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja miten osat kannattaa tarjota ja rytmittää, jotta niistä muodostuu oppijan kannalta oppimisen motivaatiota herättävä mielekäs kokonaisuus. MOOC-oppimateriaalien muotoja voivat olla esimerkiksi tekstit, videot, podcast-tyyppiset luennot, interaktiiviset esitykset sekä PowerPoint- tai Prezi-esitykset. MOOCissa teoriaosuuksien väliin kannattaa rakentaa kysymyksiä ja oppimistehtäviä. Esimerkiksi Moodletakin tuttu H5P-työkalu tarjoaa lukuisia tehtävätyyppejä, joissa myös vuorovaikutteisuus on mahdollista. Jotta persoonallisuus ja henkilökohtaisuus saadaan sisällytettyä osaksi massakursssia, voi MOOC-opintojakson suunnittelija ajatella rakentavansa opetusmateriaalia yhdelle oppijalle tuhannen oppijan sijasta ja puhutella tätä yhtä oppijaa samalla tavalla kuin kasvokkain luokkatilanteessa (ks. Kuva 1). Se voi synnyttää mielikuvan opettajan läsnäolosta ja parhaimmillaan koukuttaa oppijan.

Esimerkki 1.

Sinäilään palvelun ja tuotteen eron tekeminen on nykypäivänä hieman haastavampaa. Tässä pohdintaesimerkki:

Ajattele kirjaa, joka on selkeä tuote, ja kivijalkakirjakauppaa tai netissä toimivaa kirjakauppaa, jotka ovat palveluntarjoajia. Vuorovaikutusta tapahtuu, kun ostat kirjan joko kirjakaupan tiskiltä tai sitten verkkokaupasta. Mutta entä jos kirja onkin e-kirja? Palvelu toki tapahtuu e-kirjan ostohetkellä, mutta entä e-kirjan käyttö: käytetäänkö silloin tuotetta vai palvelua vai kenties molempia?

Esimerkki 2.

Tarkastelepa tätä päivää: mitä palvelua tai palveluita olet tänään käyttänyt? Valitse jokin palvelu ja pohdi, miltä palvelu näytti, tuntui tai tuoksui, pystyitkö kenties koskettamaan sitä?

Haastavaa, eikö?

Palvelu on abstrakti käsite, sillä sitä ei varsinaisesti voi nähdä. Palvelua ja tuotetta vertailtaessa palvelun näkymättömyys tulee hyvin ilmi, sillä palvelua ei voi nähdä, koskettaa, pudottaa tai rikkoa. Aineettomuuden lisäksi merkittävää palveluissa on tuotteisiin verrattuna

KUVA 1. Lukijan puhuttelua Johdatus palvelumuotoiluun -MOOCissa (Hartikainen & Harjunikula 2019)

MOOCia kannattaa tarkastella myös käytettävyyden, kuten käytön opittavuuden, tehokkuuden, muistettavuuden, virheettömyyden ja tyytyväisyyden näkökulmista. Käytettävyyden suunnitteluun olennaisena osana liittyy myös saavutettavuus, eli miten visuaalisessa, rakenteellisessa ja sisällöllisessä tarjonnassa otetaan huomioon erilaiset oppijat. Suunnittelussa voi hyödyntää esimerkiksi [Universal design for learning](#) (UDL) -viitekehystä. Saavutettavuuden huomioimisesta hyötyvät erityisesti oppijat, joilla on näön, kuulon tai tarkkaavaisuuden häiriöitä sekä luki- ja oppimisvaikeuksiset oppijat. MOOCin rakentamisessa kannattaa miettiä tarkkaan opintojakson osien nivelvaiheet ja tarkoituksellisesti motivoida oppijaa jatkamaan niissä eteenpäin ja siten suorittamaan opintojakso loppuun.

MOOCit ovat Suomessa ja koulutusorganisaatioissa vielä suhteellisen uusi asia, ja niihin liittyy avoimia tekijänoikeuskysymyksiä. Yksi tärkeä tekijänoikeuskysymys liittyy MOOCin opetusmateriaalien sisältöihin. Digitalisoituneessa maailmassa valmiita materiaaleja ja mielenkiintoisia videoita on helposti saatavilla. MOOCeja ajatellen valmiit oppimateriaalit ovat haaste, esimerkkinä YouTube-videot. Luokkahuoneessa opettajalla ei ole tekijänoikeuslain mukaan luvallista toistaa YouTube-videoita ilman Creative Commons -lisenssiä, mutta jos oppijat katsovat asiantuntijan jakaman linkin omilta laitteiltaan, tilanne on toinen. MOOCeihin voisi soveltaa sääntöä, jonka perusteella muiden tuottamat materiaalit ilman Creative Commons -lisenssiä voivat toimia MOOC-opintojaksolla lisämateriaalina, mutta eivät varsinaisena oppimateriaalina. Tekijänoikeuksiin liittyvät kysymykset ovat varsin ajankohtaisia; tekijänoikeuslain muutosta käsiteltiin eduskunnassa viikolla 50/2021. Luonnoksen tämänhetkisen muodon ei ole tullut toteuttavan EU:n tekijänoikeus- ja verkkolähetysdirektiivien tarkoitusta (ks. Jänis 2011). Tekijänoikeuksiin liittyvien kysymysten suhteen esimerkiksi Lapin ammattikorkeakoululla ja koko LUC-korkeakoulukonsernilla on mahdollisuus muodostaa toimivia ja selkeitä käytäntöjä MOOCin tekijänoikeuksiin liittyen ja jakaa niitä korkeakouluyhteisössä.



MOOC-polun kolmas osa: Opiskele lisää ja tule meille!

MOOC-polun kolmas osa kiteytyy hetkeen, kun oppija on suorittanut opintojakson hyväksytysti, saa sertifikaatin todistukseksi suorituksestaan ja astuu niin sanotusti ulos opintojaksolta. Periaatteessa MOOC-polku voisi päättyä tähän, mutta jos MOOCia ajattelee palveluna, on

MOOC-polun viimeinen osa palvelun elinkaaren näkökulmasta koulutusorganisaatiolle tilaisuus jatkaa oppijan aktivoimista. Esimerkiksi automaattisesti luotavan sertifi kaatin lisäksi oppija voi saada täsmämarkkinointia uudesta MOOC-opintojaksosta tai tutkinto-opintoihin hakeutumisen mahdollisuuksista. Halutessaan oppija voi hakea MOOC-opintojakson sertifi kaatilla korkeakoulusta opintopisteitä osaksi tutkintoansa, mikäli hakeutuu sinne opiskelemaan.

Loistavalla sisällöllä MOOCit toimivatkin parhaimmillaan käyntikortteina ja sisäänheittäjinä tutkinto-opiskelijaksi hakeutumiselle, ja MOOCeissa kannattaa huomioida koulutusvientiin ja uusien kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointiin liittyvä ulottuvuus. Hyvin tehty MOOC herättää kiinnostusta ja voi saada kansainvälisen oppijan lähipiirinkin kiinnostumaan Lapista ja alueen työllistymismahdollisuuksista opintojen jälkeen. LUC-korkeakoulukonsernin näkökulmasta MOOC-opintojakso voi toimia ikään kuin maistiaisena siitä kaikesta, mitä Lappi voi oppijalle tarjota. Vaikka MOOCit ovat yleensä ilmaisia ja pohjautuvat humaaniin ja tasavertaisuutta korostavaan “tieto kuuluu kaikille” -ajatteluun, niihin on mahdollista rakentaa pientä koulutusviennin liikevaihtoa. Korkeakoulu voi esimerkiksi pyytää pientä opintopistekohtaista maksua, mikäli oppija haluaa MOOC-opintojaksosta virallisen sertifi kaatin. MOOCin arvo kannattaa kuitenkin ensisijaisesti mitata näkyvyyden markkinointiarvona.

MOOC-opintojakson kokonaisuuden suunnittelu ja toteutus on iso ponnistus rakentamiseen osallistuvilta henkilöiltä. MOOC voi olla rakennettu yksin taitavan moniosaaja-opettajan voimalla tai opintojakson takana voi olla iso joukko eri alan asiantuntijoita, kuten videotuotannon ja editoimisen ammattilaisia, visuaalisia suunnittelijoita, teknistä tukea sekä aiheen substanssiosaajia, kuten opettajia tai asiantuntijoita. Suurin työ itsenäisissä MOOCeissa tehdään juuri opintojakson suunnittelun ja tuottamisen vaiheessa, joten mitä MOOCille ja sen sisällön omistusoikeuksille tapahtuu, kun esimerkiksi MOOCin tehneen MOOCin kehittäjän määräaikainen työsuhde päättyy? Omistaako organisaatio MOOC-opintojakson vai voiko tekijä pyytää hävitämään sen, kun työsuhde päättyy? OAJ on tulkinnut, että itse tuotettujen opetusmateriaalien oikeudet ovat tekijän työaikajärjestelmästä riippumatta, ellei hän ole tehnyt erillistä oikeuksien luovutussopimusta koulutusorganisaation kanssa. Jos oikeuksien luovutussopimusta ei ole tehty, tekijällä on oikeus itse määrittää lisenssi omalle materiaalilleen. Tulevaisuudessa MOOC-opintojakson rakentamisen yhteydessä kannattaa määritellä, millaiset oikeudet opintojaksolle osallistujilla tai toisilla opettajilla sekä kehittäjillä on jakaa, muokata tai käyttää

MOOC-oppimismateriaaleja edelleen. Jos opintojaksolle osallistujat tuottavat itse materiaaleja, täytyy jo etukäteen huomioida ja määritellä näidenkin tuotosten omistusoikeudet (ks. myös Timonen 2019).

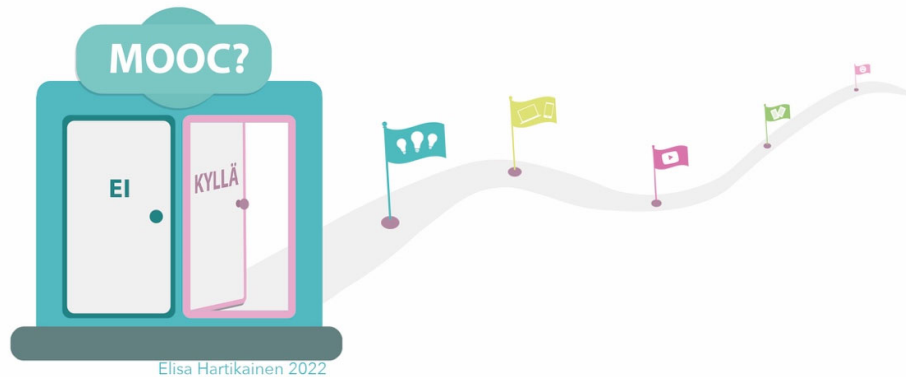


Lopuksi: Lähtisinkö rakentamaan omaa MOOC-polkuani?

Korkeakoulumaailmassa etäopetukseen ja -oppimiseen liittyvät käytänteet eivät ole välttämättä vielä vakiintuneet, joten MOOC voi oppimismuotona tuntua haastavalta, vaikka se on kiistatta ajankohtainen. Suomen korkeakoulujen yhteisen [Digivisio 2030](#) -hankkeen tavoitteena on saavuttaa vuoteen 2030 mennessä avoin ja tunnustettu oppimisen ekosysteemi, joka mahdollistaa joustavan jatkuvan oppimisen laadukkaasti sekä tarjoaa oppijalle dataa omasta yksilöllisestä oppimisestaan. Korkeakouluoppimisen ekosysteemissä MOOC-opintojaksot tulevat olemaan yleinen opiskelumuoto, ja siksi suomalaisten korkeakoulujen on aika ottaa ne haltuun. Mieleenpainuvat ja positiivisen käyttökokemuksen synnyttävät MOOCit tulevat olemaan korkeakoulujensa näköisiä, mutta asiantuntijoiden on tarkoituksenmukaista pohtia myös työajan käyttöä. MOOCin rakentamiseen voidaan tarvita kertaluonteisesti suuri työaikaresurssi, mutta kun MOOC avautuu käyttäjilleen, MOOCin tekijän resurssi MOOC-opintojaksolla putoaa käytännössä nolnaan.

MOOCin rakentaminen voi tarkoittaa monialaista yhteistyötä, vahvaa sisältöjen hallintaa, digipedagogiikan osaamista sekä avoimeen oppimisympäristöön liittyvien tekijänoikeuskysymysten ja saavutettavuuden pohdintaa. MOOC-pedagogiikkaan tutustuminen on tätä päivää ja osa asiantuntijan ammattitaidon kehittämistä alasta riippumatta. Se vastaa korkeakoulutusken-
tän haasteisiin, kuten jatkuvan oppimisen tarpeisiin, digitalisaatioon, markkinointiin ja kansainväliseen näkyvyyteen, koulutusvientiin ja opiskelijoiden rekrytointiin. Vaikka MOOC-rakennuspalikoiden lista voi vaikuttaa mittavalta, tiedetään silti, että hyvä MOOC voi syntyä kohtuullisen pienilläkin resursseilla, jos tekijänä on omasta aiheesta innostunut kehittäjä, joka omaa hieman mielikuvitusta ja uteliaisuutta sekä ison säkin ennakkoluulottomuutta. Kun päälle laitetaan vielä ripaus rohkeutta kysyä tarvittaessa apua, on MOOC valmis syntymään jopa verrattain pienin ponnistuksin. Asiansa aidosti osaava substanssiasiantuntija pystyy tarjoamaan

haasteellisenkin tutkimustiedon ja teorian siten, että oppijalla taustasta riippumatta on mahdollisuus kiinnostua aiheesta ja ymmärtää, mistä on kyse, ja kokea oppimisen iloa. Lähde siis rohkeasti luomaan omaa MOOC-polkuasi!



Lähteet

Ahonen, M. 2015. MOOC – Uusi tie yliopistoon vai uhka koko koulutusjärjestelmälle? YLEn Uutiset. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-7689994> (luettu 15.12.2021)

Hiidenmaa, P. 2013. Jos vastaus on Mooc, mikä on kysymys? Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Luettavissa verkko-osoitteessa: https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/lomakkeet_julkaisut_tietokirjallisuuden-lajit/jos_vastaus_on_mooc_hiidenmaa-pirjo.pdf (luettu 15.12.2021)

Jänis, K. 2011. Opettajien tekijänoikeuksista käydään edelleen vääntöä. Printtilehti Virke 4/2021, s. 9.

Kiseleff, H. 2014. Oletko aina halunnut opiskella Harvardin tai Yalen huippuyliopistoissa? Nyt se on mahdollista. YLEn Uutiset. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-7638801> (luettu 15.12.2021)

LaY 2021. Johdatus palvelumuotoiluun MOOC -verkkokurssi saavutti ennätysosuion. Lapin Yliopiston Uutiset. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://www.ulapland.fi/news/Johdatus-palvelumuotoiluun-MOOC--verkkokurssi-saavutti-ennatysosuion/38013/913bbe18-d73b-4ee0-ac14-6df401979028> (luettu 15.12.2021)

OAJ 2021. Työelämäoppaan Opettajan tekijänoikeudet. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/opettajan-tekijanoikeudet/> (luettu 3.1.2022)

Rautio, M. 2019. Uusia reittejä avataan yliopistoihin: Ilmainen verkkokurssi korvaa pääsykokeen Tampereella, Helsingissä käytäntö laajenee ja Itä-Suomi tarjoaa verkossa maksuttomia oikisopintoja. YLEn Uutiset. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-10985042> (luettu 15.12.2021)

STT 2019. Suomi antaa sittenkin EU-puheenjohtajakauden päätteeksi lahjan – Kaikille EU-kansalaisille avoin tekoälykurssi. YLEn Uutiset. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-11111014> (luettu 15.12.2021)

Timonen, M. 2019. Tekijänoikeudet opetuksessa -seminaari. Digiloikka-hanke. Diat. Luettavissa verkko-osoitteessa: <https://blogs.helsinki.fi/digiloikka/tekijanoikeuden-opetuksessa-seminaari/> (luettu 15.12.2021)